

Hónapló

Dalos György

Szeptemberek

Berlin–Budapest, 2020. szeptember

A Wehrmacht sztálingrádi veresége után Goebbels a Sportpalastban tartott nevezetes beszédében szabályosan feleskette válogatott hallgatóságát a „totális háborúra”, amely, úgymond, csakis a Birodalom teljes győzelmével végződhet. Ez a retorikai mesterfogás azonban mit sem változtatott az általános katonai és politikai helyzeten. A júliusi kurszki tankcsatában kifulladt a német offenzíva, nem sokkal később a Fasiszta Nagytanács megbuktatta Mussolinit, és az új olasz vezetés fegyverszünetet kért a nyugati szövetségesektől. Ugyanakkor a Kállay-kormány is béketapogatózó kísérletekbe kezdett, s ezek nem maradtak titokban Berlin előtt, amint azt Goebbels 1943. szeptember 23-i naplóbejegyzésében rögzíti: „Horthy szívesen kiugrana, csakhogy a Führer megtette a szükséges lépéseket” (itt Magyarország már akkor eltervezett megszállására gondolt). „Miniszterelnöke, Kállay cégéres disznó.”

80

Néhány bekezdéssel odébb azonban a szövetségesek hűtlenségét kárhoztató propagandafőnök meglepő őszinteséggel vallja be, hogy ő maga is olyasmin töri a fejét, mint a kisebb európai tengelyhatalmak vezetői: „Megkérdem a Führert, készen állna-e esetleg arra, hogy Churchill-lel tárgyaljon, vagy elvi alapon visszautasítja ezt a gondolatot. Mire a Führer azt feleli: személyi kérdésekben, a politikában egyáltalán nincsenek elvek. Ő mégis azt hiszi, hogy Churchill túlságosan messzire ment az övével ellentétes nézetekben, és különben is a gyűlölet, nem pedig az észszerűség a tanácsadója. Akkor már inkább tárgyalna a Führer Sztálinnal, de azt hiszi, ez sem vezetne eredményre, mert amit ő Keleten meg akar szerezni, arról Sztálin nem mondhat le.” Mint tudjuk, ez a beszélgetés merő spekuláció maradt, a Hitler-ellenes koalíció ekkor már nem érte be kevesebbel, mint a náci és csatlósai feltétel nélküli kapitulációjával, és sem az angolok, sem pedig a szovjetek nem voltak hajlandók különtárgyalásokra.

No de miért érdekel engem ez a történészek által bőségesen kommentált naplóbejegyzés? Hát az időpont miatt: 1943. szeptember 23-án születtem Budapesten, a gróf Apponyi Albertről elnevezett poliklinikán – ez ma a Szövetség utcai kórház. S hadd tegyem hozzá: ugyanezen a napon látta meg a napvilágot Madridban Julio Iglesias spanyol énekes – Franco „önkéntesei” akkor még a németek oldalán harcoltak Leningrádnál, igaz, a romló hadi helyzetet felismerve hamarosan ők is kiugrottak. Mondhatom, szép kis világba csöppentünk mi ketten, tisztelt kortársam, Julio.

Olyasvalami történt velem, amiről eddig álmodni sem mertem volna: hazaszöktem Magyarországra. Eredetileg szeptember 4-én, csütörtökön készültünk Pestre A.-val, és időben meg is rendeltük a fapados Wizz Airnél a retúrjegyet. Augusztus 28-án, péntek este az interneten értesültünk a kormány által életbe léptetett rendszabályokról, amelyek értelmében szeptember 1-je után belépve kétheti vesztégzárba kellett volna vonulnunk. Ez esetben előre megbeszélt programjaink egész sorát kellett volna lemondanunk. Sok időnk nem maradt a töprengésre: másnap, 29-én, szombaton mindenképpen Berlinben kellett lennünk, hétfőn, 31-én pedig nem indult járat, maradt a 30-a, vasárnap. Veszni hagytuk a 4-i jegyet, és így landoltunk Ferihegyen zsúfolásig tele géppel – a másfél méteres távolságtartás kizárva.

Nem akarok itt a „határázár” furcsaságaiba bocsátkozni, abba, hogy szeptember 1-jétől a karantént, ha nem is megúszni, de megrövidíteni kizárólag otthon végzett önköltséges teszttel lehetett volna, külföldi vizsgálati eredményt a hatóságok eredetileg nem fogadtak el. Bizarrnak találtam, hogy néhány nappal később a viseigrádi négyek polgárait felmentették a korlátozások alól, mintha a szoros államközi kapcsolatok jobb járványügyi helyzetet biztosítottak volna. Ez a játék a piros, sárga és zöld színekkel eleve arra vallott, hogy a döntéshozók a ki- és beutazás kérdésében, akárcsak az iskolakezdés ügyében, meglehetősen bizonytalanok voltak. Ezt a világnagy káosz miatt még csak nem is lehet igazán rossz néven venni tőlük. Legfeljebb az a habókos szöveg bosszantott, mely szerint mostantól az egész világ piros, egyedül hazánk a zöld.

Inkább egy személyes érzésről szeretnék számot adni. Mint az egykori keleti tömb vasfüggönnyel védett államának polgára, számomra a külföldön, pláne Nyugaton tartózkodás mindig valami téren- és időnkívülséget jelentett. Amikor a hatvanas évek közepén diákként turistáskodtam Kelet-Berlinben, mindvégig volt bennem valami tompa szorongás attól, hogy hátha véletlenül átlépek a Falon, és jogellenesen Nyugat-Berlinben találok magam. Amikor pedig húsz évvel később egy egész évet töltöttem ott ösztöndíjasként, helyzetemet még inkább groteszknak éltem meg. Legalább két jó okom volt erre: egyfelől ki voltam tiltva az NDK-ból, és a nyugatnémet városokat csak repülőgépen közelíthettem meg, másfelől pedig hazám hatóságai mindössze egy „ablakot” pecsételtek be a passzusomba, vagyis a 360 napra engedélyezett külföldi tartózkodás kizárólag visszatérésre s nem holmi könnyelmű ide-oda utazgatásokra jogosított fel.

Ezekben a szeptemberi napokban fordított helyzet állt elő: EU-s magyar útlevellel még a járvány alatt is bármely tagállam területére beléphettem, hiszen teljes határázárát a közösségen belül eddig egyetlen ország sem rendelt el. Az előbbre hozott berepülés csínye miatt mégis úgy éreztem, mintha törvényt sértettem volna, valamely hatóságot félrevezettem volna, s ezt a magatartásbeli botlást nem ellensúlyozhatom mégoly szigorú orr- és ajakfedő szabálykövetéssel. Ráadásul „keleti” büntudatomat fokozta, hogy a két hét alatt az előre tervezett személyes találkozások mellett A.-val együtt a megszokott vidéki utakra merészkedtem, szállodában laktam. Mi több,

jelen voltunk a színművészeti egyetem előtti tüntetésen, tehát kifejezetten tömeges rendezvényen, jártunk étteremben, múzeumokban, moziban – igaz, a nézőtéren csak ketten árválkodtunk.

Színházat is láttunk, épp az utolsó este a Spinozában, ahol *A Pulitzer-ügy* című dokumentumdráma sokadik előadására sikerült bejutnunk. Hogy sikerült, azért mondom, mert telt ház volt, szűk kis teremben, maszkos közönséggel, a sorok között olykor hallható köhintésekkel. Lehet, hogy könnyelműség volt odamenni, de hogy jövök én ahhoz, hogy ne lássam és halljam, amint Fodor Tamás, Makranczi Zalán és Szinetár Dóra a szerző Sándor Anna jól pergő szövegére elröptet engem a 19. és 20. század fordulójának Amerikájába? A járvány ellen az ember úgy-ahogy óvni próbálja magát, de miképpen védekezzen a kíváncsisága, az életkedve ellen? Könnyedén szállt el az a két hét, s most, újra Berlinben, türelemmel várom, hogy a vész elültével Magyarország ismét felemelje a sorompókat – elvégre nagy dicsőségünket is egy nevezetes határnyitásnak köszönhetjük.

*

Régi gimnáziumi barátaimmal időről időre találkozunk, a színhely többnyire egy kis söröző vagy étterem. Nincs ezeknek az összejöveteleknek meghatározott témájuk, mozgatójuk az emlékközösség. A múlt század hatvanas éveiben együtt éltük át afféle Pál utcai fiúkként és lányokként a magunk gimnazista szocializmusát, s a jövőbe vetett hit nekünk, akkor még időmilliomosoknak, nem került semmibe. Útjaink később szétváltak, némelyek földrajzilag is messzire kerültek, a világról alkotott fogalmaink különbözők, de a barátság túlélte az idők változását.

82

Most persze a dolgok természeténél fogva a „veszélyeztetett korosztályhoz” tartozunk. Kedvenc törzshelyünk a járvány hónapjaiban bezárt, minden jel szerint csődbe ment. Szerencsére a közeli vendéglő kerti részében sikerült asztalt szerezni. Hűvös italokkal ünnepeltük magunkat, azt, hogy élünk, és a „pozitív” szónak egyikünk esetében sincs negatív kicsengése. Nekem pedig hirtelen képzettársítással egy sokkal régebbi együttlét ötlött eszembe. 1960. szeptember 23-án nagyjából az itt jelen lévők (s néhányan, akik már nincsenek közöttünk) köszöntöttek fel a Munkácsy utca és a Népköztársaság útja sarkán lévő ifjúsági házban, a későbbi Fiala Művészek Klubjában. Tudták rólam, hogy mozgalmi nyüzsgésem mellett nagy szenvedélyem a *Nyugat* című folyóirat volt – évfolyamról évfolyamra olvastam a Szabó Ervin Könyvtár olvasótermében. Erre való tekintettel egyikük, akinek apja egy antikvárium vezetője volt, közösen összeadott pénzből különleges ajándékkal állt elő: a *Nyugat* 1935-ös utolsó negyedévi bekötött számaival. „17-ik születésnapodra – a VI. ker. ifik” – hangzott az ajánlás.

Amikor pedig felütöttem az első oldalt, az októberi szám nyitóverse, Kosztolányi *Szeptemberi áhítata* ütött szíven: „Szeptemberi reggel, fogj glóriádba, / ne hagyj, ne hagyj el, szeptemberi nap...”